

گفت‌وگوی «جوان» با ارسلان محمدی، کارشناس اقتصادی

بازار ارز به عرضه و تقاضا سپرده می‌شود

اعطای کالا برگ ضمن رقابتی کردن بازار به تقویت تولید داخل در مقابل واردات و امنیت غذایی کشور کمک خواهد کرد

اقتصاد مقاومتی و سلامت نظام اقتصادی کشور همواره در گرو اتخاذ سیاست‌های هوشمندانه، شفاف و مبتنی بر واقعیت‌های بازار بوده است. در سال‌های اخیر، یکی از چالش‌برانگیزترین مباحث در اقتصاد ایران، موضوع نرخ ارز و نحوه تخصیص آن بوده است. نظام ارزی چندنرخ‌خی که با هدف کنترل قیمت‌ها و حمایت از اقشار ضعیف کلید خورد، به مرور زمان به یکی از عوامل اصلی فساد، رانت، تورم و نابرابری تبدیل شد. ارز ترجیحی با این وعده داده شد که سبیری برای محافظت از سفره مردم باشد، اما در عمل، این سیر نتوانست کمکی به معیشت مردم کند و تبدیل به رانت برای دلالتان و ثروتمندان شد. اکنون با گذشت زمان و تجربه تلخ سال‌ها، اجماع کارشناسان و فعالان اقتصادی بر لزوم تغییر این رویکرد استوار شده است. حرکت به سمت نظام ارز تک‌نرخ‌خی و جایگزین کردن اعطای یارانه ارزی در انتهای زنجیره به جای ابتدای زنجیره با اعطای کالا برگ الکترونیک، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای خروج از بحران‌های ارزی و گامی اساسی برای تحقق عدالت اجتماعی، هدفمندسازی واقعی یارانه‌ها و احیای تولید داخلی به شمار می‌رود.

■ ■ ■

ارز ترجیحی با ارز ۲۸/۵ هزار تومانی، سیاستی بود که با نیت مثبت برای کنترل قیمت کالاهای اساسی و دارو در سال ۱۴۰۱ و بعد از حذف ارز ۴هزار و ۲۰۰ تومانی اجرایی شد. ایده اصلی این بود که دولت با تأمین ارز ارزان، هزینه واردات کالاهای اساسی را کاهش دهد و در نتیجه قیمت کالاهای مصرفی اساسی را در بازار برای مردم پایین نگه دارد. با این حال، این سیاست بر یک فرض غلط استوار بود و این فرض مبتنی بر ثبات قیمت‌ها در شرایطی که نرخ ارز در بازار آزاد تحت تأثیر تورم و تحریم‌ها در حال افزایش است، بوده است. وقتی نرخ ارز در بازار آزاد و نرخ ارز ترجیحی ۲۸/۵ هزار تومانی فاصله معناداری پیدا می‌کنند، به اصطلاح «ترخ دوگانه» شکل می‌گیرد. این شکاف قیمتی، بستری مناسب برای فعالیت‌های ضد تولید و رانت‌خواری برای عده‌ای خاص فراهم می‌کند.

در عمل، آنچه اتفاق افتاد این بود که بسیاری از واردکنندگان به جای اینکه کالا را با قیمت مصوب به دست مصرف‌کننده برسانند، از دولتی را دریافت کرده و کالا را با قیمت آزاد در بازار فروختند و هیچ امکان نظارتی نیز در این میان وجود نداشت. در برخی موارد، حتی کالایی وارد نشد و ارز اختصاصی یافته در بازار سیاه فروخته شد. این فرایند موجب شد یارانه ارزی که قرار بود به جیب مردم برود، به جیب تعداد محدودی از دلالتان وارد کنندگان برود. همچنین در بازار ارز

چندنرخ‌خی نیز که در آن حتی به واردات کالاهای غیراساسی ارز تخصیص داده شده بود، این ارزاها صرف واردات کالاهای غیرمفید و غیرضروری شد و حتی به دست مصرف‌کننده نیز با قیمت ارز تثبیت شده معادل ۷۰ هزار تومان به ازای هر دلار نیز ترسید و عملاً به شکست منتهی شد. به عنوان مثال، ارز یارانه‌ای برای واردات خودروهای لوکس یا مواد پروتئینی گران‌قیمت مصرف شد، در حالی که اقشار کم‌درآمد توانایی خرید این کالاهارا نداشتند. این وضعیت، تضاد آشکاری با اصول عدالت اجتماعی داشت و فاصله طبقاتی را بیشتر کرد.

علاوه بر رانت، نظام ارز چندنرخ‌خی سبب تخلیه ذخایر ارزی کشور شد. با نظام ارز چندنرخ‌خی عملاً دولت مجبور شد برای حفظ نرخ مصوب، میلیارد‌ها دلار از ذخایر ارزی خود را به بازار تزریق کند بدون اینکه نتیجه ملموسی در کاهش تورم یا افزایش رفاه عمومی حاصل شود. در شرایطی که کشور با تحریم‌های ظالمانه مواجه است و منابع ارزی محدود است، هدر رفتن این منابع به دلیل سوءمدیریت نظام

ارزی، ضربه جبران‌ناپذیری به اقتصاد ملی وارد کرد. کارشناسان معتقدند اگر این منابع به جای تخصیص ارز ارزان، مستقیماً به صورت یارانه نقدی یا کالا برگ به مردم داده می‌شد، اثرات تورمی کمتر و اثرات رفاهی بیشتری داشت. بنابراین مهم‌ترین مزیت نظام ارز تک‌نرخ‌خی و اعطای کالا برگ یک میلیون تومانی در این است که اولاً رانت واردات در مقابل صادر کنندگان و تولیدکنندگان از بین خواهد برد و رقابت در بازار منصفانه خواهد شد و ثانیاً با تقویت تولید داخل در مقابل واردات، امنیت غذایی کشور تأمین خواهد شد.

■ زمینه‌سازی برای تقویت رقابت‌پذیری، توسعه صادرات و رشد تولید

ارسلان محمدی، کارشناس اقتصادی در گفت‌ووی مشروح با «جوان» با اشاره به اهمیت لزوم پر هیز از قیمت‌گذاری نامطلوب گفت: «یکی از اصول پذیرفته شده در علم اقتصاد، لزوم بر هیز از قیمت‌گذاری دستوری و سرکوب قیمت‌های نسبی است. قیمت‌ها در اقتصاد نقش سیگنالی دارند. به تولیدکننده می‌گویند چه

چیزی و چقدر تولید کند و به مصرف‌کننده نشان می‌دهند منابع چگونه باید تخصیص یابد. وقتی دولت با تزریق ارز ارزان و تخصیص آن به واردات، قیمت‌ها را به صورت مصنوعی و غیرواقعی پایین نگه می‌دارد، در واقع این سیگنال‌ها را مخدوش می‌کند. تولیدکننده داخلی با دیدن قیمت پایین کالای وارداتی (که به دلیل ارز ارزان مصنوعی پایین نگه داشته شده)، انگیزه خود را برای تولید از دست می‌دهد، چرا که هزینه تولید او با نرخ واقعی ارز محاسبه می‌شود، اما رقیب وارداتی او با ارز یارانه‌ای رقابت می‌کند. این امر سبب تعطیلی کارخانه‌ها و بیکاری کارگران شد.

■ اصلاح مسیر هزینه ارز کشور محمدی در ادامه افزود: «حرکت به سمت نظام ارز تک‌نرخ‌خی به معنای واگذاری قیمت‌ها به مکانیسم عرضه و تقاضاست. در این نظام، نرخ ارز بر اساس واقعیت‌های اقتصادی تعیین و شفافیت در بازار ایجاد می‌شود و شفافیت، دشمن اصلی فساد است. وقتی نرخ ارز واحد باشد، زمینه برای سوءاستفاده از اختلاف نرخ‌ها از بین می‌رود. واردکننده دیگر نمی‌تواند با دریافت ارز ارزان و

مهناز رحیم‌لو ایبنا

فروش کالا با قیمت بالا، سودهایی یادآورده کسب کند. این امر موجب می‌شود منابع ارزی کشور به جای هدر رفت در مسیرهای رانتی، در مسیرهای صحیح و مولد هزینه شوند.

■ تضمین سلامت اقتصاد در بلندمدت

این کارشناس اقتصادی در رابطه با تصمیم درست دولت برای حذف نظام ارز چندنرخ‌خی گفت: «دولت در ماه‌های اخیر و همچنین در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵، تصمیم برای حذف ارز ترجیحی گرفته است. این تصمیم اگر چه ممکن است در کوتاه‌مدت با شوک‌های قیمتی همراه باشد اما در بلندمدت سلامت اقتصاد را تضمین می‌کند. تک‌نرخ‌شی شدن ارز به دولت اجازه می‌دهد منابع حاصل از فروش ارز با نرخ واقعی را برای تقویت زیرساخت‌ها، حمایت از تولید و پرداخت یارانه مستقیم به مردم هزینه کند. این سیاست همچنین به ثبات بازار ارز کمک می‌کند، زیرا انتظارات تورمی ناشی از نوسانات نرخ ارز دولتی و آزاد را از بین می‌برد. در نظام تک‌نرخ‌خی، نرخ ارز ممکن است بالا برود، اما این افزایش یکبار و برای همیشه اتفاق می‌افتد

و دیگر با نوسانات ناگهانی و شوک‌های ناشی از تغییر سیاست‌های دولت مواجه نخواهیم بود.» ■ صرف یارانه صرفاً برای تأمین نیازهای اساسی

محمدی با اشاره به زیرساخت کالا برگ الکترونیک به عنوان ابزاری برای هدفمندسازی یارانه‌ها و حمایت از دهک‌های پایین جامعه گفت: «حذف ارز چندنرخ‌خی به تنهایی کافی نیست، بلکه باید مکانیسمی جایگزین شود که از اقشار ضعیف در برابر افزایش قیمت‌ها محافظت کند. ابزاری که در این راستا مطرح شده «کالا برگ الکترونیک» است. کالا برگ در واقع یارانه‌ای است که مستقیماً به مصرف‌کننده داده می‌شود اما به صورت پول نقد نیست، بلکه اعتباری است که فقط برای خرید کالاهای اساسی قابل استفاده است. این روش چندین مزیت مهم دارد. اولین مزیت، جلوگیری از هزینه کردن یارانه در موارد غیر ضروری است. تجربه نشان داده که پرداخت یارانه نقدی، لزوماً منجر به افزایش خرید کالاهای اساسی نمی‌شود و ممکن است این پول در بازارهای موازی یا برای خرید کالاهای غیر ضروری مصرف شود. با کالا برگ، اطمینان حاصل می‌شود منابع یارانه صرفاً برای تغذیه و تأمین نیازهای اساسی خانوار هزینه می‌شود.

■ حذف واسطه‌های فاسد و کاهش اتلاف یارانه‌ای

وی ادامه داد: «دومین مزیت، حذف واسطه‌هاست. در نظام ارز چندنرخ‌خی، یارانه به واردکننده داده می‌شد تا قیمت کالا را پایین بیاورد، اما امید بود این کاهش قیمت به مصرف‌کننده برسد. در نظام کالا برگ، یارانه مستقیماً به حساب خانوار واریز می‌شود و خانوار با آن کالا را از فروشنده خریداری می‌کند. در این روش، فروشنده پس از فروش کالا، اعتبار خود را از دولت دریافت می‌کند. این چرخه، واسطه‌های فاسد را حذف می‌کند و یارانه را با کمترین اتلاف به هدف می‌رساند. همچنین سومین مزیت، امکان هدفمندسازی دقیق یارانه‌هاست به این معنا که به جای اعطای رانت به واردکننده، مستقیم منابع در سفره مردم تخصیص یابد و بیش از ۱۰ میلیارد دلار هر ساله به همه ایرانیان، یارانه کالاهای اساسی تعلق خواهد گرفت.»

■ افزایش اشتغال و فعال شدن مجدد کارخانه‌های راکد

این کارشناس اقتصادی با اشاره به ضربه جدی نظام ارز چندنرخ‌خی به تولید کشور گفت: «یکی از مهم‌ترین اهداف اقتصاد مقاومتی، تقویت تولید داخلی و کاهش وابستگی به واردات است. نظام ارز چندنرخ‌خی به تولید داخلی آسیب‌های جدی زد. تولیدکننده ایرانی مجبور بود مواد اولیه خود را با نرخ آزاد در بازار غیررسمی تهیه کند، اما محصول نهایی خود را در بازاری با نرخ فروخت

که رقیب وارداتی آن بازار ۲۸ هزار و ۵۰۰ تومان قیمت‌گذاری شده بود. این وضعیت موجب شد بسیاری از تولیدکنندگان نتوانند با واردات رقابت کنند و ورشکست شوند. با حذف ارز ترجیحی و تک‌نرخ‌شی شدن ارز، قیمت کالاهای وارداتی بر اساس واقعیت‌های اقتصادی افزایش می‌یابد. این افزایش قیمت، به نفع تولیدکننده داخلی است، چرا که اکنون رقیب وارداتی دیگر از یارانه پنهان برخوردار نیست و قیمت واقعی خود را در بازار نشان می‌دهد. تولیدکننده داخلی می‌تواند با قیمت رقابتی‌تری محصولات خود را عرضه کند و سهم بیشتری از بازار را به دست آورد. این امر سبب رونق تولید، افزایش اشتغال و فعال شدن مجدد کارخانه‌های راکد می‌شود.»

■ افزایش ورود ارز به کشور و تقویت پول ملی

محمدی افزود: «از سوی دیگر، تک‌نرخ‌شی شدن ارز به صادرات نیز کمک شایانی می‌کند. در نظام چندنرخ‌خی، صادرکنندگان با مشکلات زیادی برای بازگرداندن ارز حاصل از صادرات مواجه بودند و تفاوت نرخ‌ها انگیزه آنها را برای صادرات کاهش می‌داد. در نظام تک‌نرخ‌خی، صادرکننده می‌تواند با اطمینان خاطر بیشتری برنامه‌ریزی و ارز حاصل از صادرات را با نرخ واقعی به بازار تزریق کند. این امر موجب افزایش ورود ارز به کشور و تقویت پول ملی می‌شود. همچنین وقتی تولید داخلی رونق می‌گیرد، نیاز کشور به واردات کاهش می‌یابد. کاهش واردات به معنای کاهش خروج ارز از کشور است. این چرخه موجب می‌شود فشار بر منابع ارزی کشور کمتر و ثبات بیشتری در بازار ارز ایجاد شود. علاوه بر این تولید داخلی سبب ارزش افزوده بیشتر در داخل کشور می‌شود که به نفع رشد اقتصادی و افزایش سطح رفاه عمومی است.»

■ تغییر راهبردی در اقتصاد

محمدی در پایان گفت: «نظام ارز تک‌نرخ‌خی و اعطای کالا برگ، یک تغییر راهبردی در اقتصاد کشورمان است. این تغییر، عبور از یک نگاه پوپولیستی و کوتاه‌مدت به سمت یک نگاه واقع‌گرایانه و پایدار است. تجربه سال‌ها نشان داد ارز ترجیحی نه تنها کمکی به فقرا نکرد، بلکه به ابزاری برای ثروتمندتر شدن ثروتمندان تبدیل شد. فساد، رانت، تورم و تضعیف تولید، میراث شوم نظام ارز چندنرخ‌خی بود. حذف ارز چندنرخ‌خی و اعطای کالا برگ، اگر چه با دشواری‌هایی همراه است، اما تنها راه نجات اقتصاد از وضعیت فعلی است. این سیاست موجب شفافیت، سلامت اقتصادی، عدالت در توزیع یارانه‌ها و تقویت تولید و صادرات می‌شود. با اجرای درست این طرح، منابع ملی به جای هدر رفتن در جیب دلالتان، در سفره مردم و چرخه تولید هزینه می‌شود.»

بر اساس گزارش‌های جدید بهره‌وری نیروی کار در سال ۱۴۰۳ کمتر از ۵۰ درصد از میانگین جهانی است

نیاز فوری برای افزایش بهره‌وری کارگاه‌های صنعتی

افزایش بهره‌وری، نیاز به تغییرات جدی در سیاست‌های اقتصادی، آموزشی و مدیریتی دارد

بهره‌وری پایین در تولید سرمایه‌های مادی و غیرمادی را به یغما می‌برد و سالانه مشکلات را در مدیریت فضای کاری کشور افزون می‌کند. بر اساس گزارش‌های سازمان آمار ایران و مؤسسه مطالعات اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار در ایران در سال ۱۴۰۳ یک کمتر از ۵۰ درصد از میانگین جهانی رسیده است. این وضعیت نه تنها بر سودآوری شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد، بلکه در بلندمدت، رشد اقتصادی کشور را مختل می‌کند.

■ ■ ■

برای رسیدن به هدفگذاری رشد اقتصادی ۸ درصدی که ۳۵ درصد آن (یعنی ۲/۸ درصد) باید از طریق بهره‌وری حاصل شود، نقش کارگاه‌های صنعتی بسیار حائز اهمیت است. کمبود سرمایه‌گذاری و تجهیزات قدیمی، کمبود آموزش و مهارت‌های فنی، سیستم مدیریتی ضعیف و ناکارآمد، کمبود انگیزه و رضایت شغلی، تخریب ساختار تولید و بحران اقتصادی از جمله دلایل اصلی پایین بودن بهره‌وری در کارگاه‌هاست.

بسیاری از کارگاه‌ها و کارخانجات در کشور با دستگاه‌ها و تجهیزات قدیمی و غیرمعاصر کار می‌کنند که به دلیل کمبود سرمایه‌گذاری و تحریم‌ها به روزرسانی نشده‌اند. این امر موجب کاهش سرعت تولید، افزایش هزینه‌های نگهداری و کاهش کیفیت محصولات می‌شود.

از سوی دیگر بسیاری از کارگران در کارگاه‌ها نیز دارای مهارت‌های کافی برای استفاده از تجهیزات مدرن نیستند. آموزش‌های ارائه شده در سطح ملی و صنعتی اغلب به سمت نظرات تمرکز دارند و کمتر به مهارت‌های عملی و نیازهای واقعی صنعت می‌پردازند. این امر منجر به افت کارایی و افزایش خطاهای تولید می‌شود.

همچنین بسیاری از کارگاه‌ها دارای سیستم‌های مدیریتی قدیمی و غیرسازمان‌یافته هستند. نبود برنامه‌ریزی دقیق، کنترل کیفیت ناکافی و عدم تحلیل عملکرد نیروی کار، منجر به اتلاف منابع و زمان می‌شود.

از طرفی، کارگران در شرایطی که درآمد پایین، شرایط کاری نامناسب و نبود امکانات اجتماعی و حرفه‌ای دارند، احساس ناامیدی می‌کنند. این امر سبب کاهش انگیزه، افزایش غیبت و کاهش بهره‌وری می‌شود.

همچنین شرایط تحمیل شده به اقتصاد کشور نیز موجب تخریب ساختار تولید و در نهایت کاهش بهره‌وری می‌شود. محدودیت‌های بین‌المللی، تورم بالا و ناپایداری ارزی منجر به کاهش تقاضا، کاهش سرمایه‌گذاری و افزایش هزینه‌های تولید شده است. این عوامل سبب می‌شود کارگاه‌ها در شرایط اضطراری و ناپایدار عمل کنند.

■ افزایش بهره‌وری نیروی کار چگونه میسر می‌شود؟

ارتقای تجهیزات به سمت فناوری‌های مدرن، اتوماسیون و هوش مصنوعی می‌تواند بهره‌وری را چند برابر کند. دولت و بخش خصوصی باید در این زمینه سرمایه‌گذاری و از طریق تسهیلات مالی و تخفیف‌های مالیاتی، تحریم‌ها را جبران کنند.

یکی دیگر از راهکارهای افزایش بهره‌وری نیروی کار برنامه‌های آموزشی مهارتی و عملی است. ایجاد مراکز آموزشی صنعتی با همکاری دانشگاه‌ها و شرکت‌های بزرگ می‌تواند مهارت‌های کارگران را تقا دهد.

بهبود سیستم مدیریتی و ایجاد سیستم‌های کنترل کیفیت از دیگر لازمه‌های ارتقای بهره‌وری در کارگاه‌های صنعتی است. استفاده از سیستم‌های مدیریت مدرن مانند ISO 9001، ایجاد سیستم‌های ارزیابی عملکرد و تحلیل داده‌های تولید می‌تواند کارایی را افزایش دهد.

از سویی دیگر ارتقای شرایط کاری و ایجاد انگیزه‌های شغلی نیز در افزایش بهره‌وری کارگاه‌ها مؤثر است. افزایش حقوق، ایجاد بیمه‌های اجتماعی، ارائه فرصت‌های ارتقا و ایجاد محیط کاری مثبت می‌تواند رضایت شغلی را افزایش دهد و بهره‌وری را بهبود بخشد.

همچنین ایجاد شراکت‌های چندجانبه بین دانشگاه‌ها، صنایع و دولت نیز می‌تواند موجب ایجاد نیروی کار مهارت‌دار و متناسب با نیازهای صنعت شود.

در این‌باره سمیه گلیور، رئیس کانون عالی انجمن‌های صنفی کارگران ایران گفت: ارتقای بهره‌وری با مشارکت دادن کارگران امکانپذیر است. افزایش انگیزه و مالکیت حسنی اینکه کارگران در تصمیم‌گیری شرکت داده شوند، موجب می‌شود احساس کنند کار مربوط به خودشان بوده است. در نتیجه اشتیاق بیشتر برای انجام کار با کیفیت و افزایش راندمان در فعالیت‌شان خواهد داشت.

زینب زرین

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

و مدیریتی

گلیور بیان کرد: این مشارکت و بهره بردن از تجربیات نیروی انسانی از جمله کارگران، جلوی تشخیص نادرست و تحلیل ناقص را گرفته و در نهایت راندمان کاری را ارتقا می‌دهد.

این فعال جامعه کارگری با تأکید بر کار گروهی متشکل از کارگران، کارفرمایان، کارشناسان و نمایندگان دولت برای تحلیل مسئله با رویکرد خلاقانه و کارمحور در امر مشارکت تصریح کرد: تصمیم‌گیری حیاتی‌ترین مرحله مشارکت است. تصمیمات بدون حضور مستقیم ذی‌نفعان، اغلب غیرقابل اجرا یا غیرعادلانه هستند. بدین منظور شوراهای سه‌جانبه تصمیم‌گیرنده با اختیارات قانونی با اختیارات محدود ولی واقعی در تصمیم‌گیری مثل تصویب سقف حداقل دستمزد، شرایط کار شبانه یا برنامه‌های آموزشی باید تشکیل شود. وی تأکید کرد: اعضا، این شورواها باید منتخب و مستقل باشند و با سیستم ارزیابی عملکرد، تحت نظارت باشند. به عنوان مثال شورای صنعتی خودرو با حضور نمایندگان کارگری و کارفرمایی، سیاست‌های ایمنی و حقوقی را تصویب می‌کنند.

رئیس کانون عالی انجمن‌های صنفی کارگران ایران در پایان با اشاره به مؤلفه ارزیابی در طرح مسئله گفت: کارگران و کارفرمایان بهترین منبع برای ارزیابی اثرات واقعی سیاست‌ها هستند و بدون بازخورد آنها اصلاح سیاست‌ها غیرممکن است.

■ نیاز به تغییرات اساسی در سیاست‌های اقتصادی و مدیریتی

پایین بودن بهره‌وری در کارگاه‌ها نه تنها یک مشکل اقتصادی، بلکه نتیجه ساختارهای ضعیف مدیریتی و آموزشی است. با توجه به وضعیت بهره‌وری نیروی کار و کارگاه‌های صنعتی توجه به اصلاحات ساختاری و عملی در سیستم تولیدی کشور بیش از پیش ضروری است. ضرب نفوذ دانش، فناوری، دانش بنیان‌ها، خلاقیت و... از عوامل افزایش بهره‌وری است که خلأ آن سبب ناترازی در بخش‌های زیادی از حوزه‌های اجرایی، تولیدی و خدماتی شده است.

کارشناسان اقتصادی تأکید دارند برای افزایش بهره‌وری، نیاز به تغییرات جدی در سیاست‌های اقتصادی، آموزشی و مدیریتی است. اگر این تغییرات به درستی اجرا شود، می‌توان از ایران به عنوان یک قطب تولیدی و صنعتی در منطقه خاورمیانه یاد کرد.